

Оонньуу көмөтүнэн оџолорго олоңхону билиһиннэри

Сивцева Светлана Петровна, иитээчи

№ 17 «Сардаана» оџону сайыннарар киин

Ханнык баџарар норуот бэйэтин историятын, тылын, култууратын өрө тутар. Билиңни сайдыылаах кэмңэ оџону кыра сааһыттан эт-хаан, өй-санаа өттүнэн иитиигэ улахан болџомто ууруллар.

Былыр былыргаттан саха киһитэ тыйыс айылҕаны кытта туруулаһарга мындыр, булугас өй наадатын билэн оџотун оннук сайыннарара. Билиңни сайдыы үйэтин оџото бэйэтин омугун култууратын биллэбинэ, киһи быһыытынан сайдыылаах буоллабына, атын омугу кытта тэңнэ хардыылаатабына эрэ саха омук омук быһыытынан чэчирии сайдара саарбаџа суох.

Олоңхо саха норуотун баайа-дуола, үйэлэргэ муспут өйө-санаата, уус-уран айымныытын үрдүк чыпчаала. Өбүгэлэрбит үтүө үгэстэригэр үөрэтэргэ, киниэхэ төрөөбүт норуотун кутун-сүрүн иңэрэр инниттэн саха былыр төһө да үөрэбэ суох да буоллар, бэйэтин санаатын, баџарар баџатын уус-уран тылынан суруллубут остуоруйалары, чабырџахтары, олоңхолору айбыта. Саха оџотун сахалыы тыыңна иитиигэ оџо саадыгар олоңхону иитии-үөрэтии үлэтин тэрийии ордук табыгастаах. Онно оџону кыра эрдэбиттэн норуотун оонньууларынан оонньоутуу ордук көдьүүстээх. Кыра оџо тугу барытын тутан-хабан көрөр сааһын учуоттаан олоңхонун араас остуол оонньууларын оңорон эбии дьарыкка, сынньалаңна туттуохха сөп.

Сыала: Оонньуу нөңүө оџо олоңхону билиһиннэри, сахалыы тыыңна үөрэтии, иитии.

Соруктара: - олоңхо оџо интэриэһин тардыы;

- сахалыы сиэрдээх, уус-уран тыллаах, тобуллаџас толкуйдаах, саныыр санаатын көңүл саңарар, айар дьоџурун, тарбах-илии былчыннарын сайыннарыы;

- төрөөбүт тыл сүмэтин иңэрэн тыл саппааһын байытыы, саңарар дьоџуру сайыннарыы.

Хас биирдии оонньуу туспа сыаллаах, иитэр-үөрэтэр соруктаах. Олоңхолуун маңнайгы билиһиннэри буоларын быһыытынан маннык оонньуулары ытыахха сөп.

«Олоңхо дьоруойдара» - лото

Оонньуу сыала: оонньуу оџо тылын саппааһын, ситимнээх саңатын, уустаан-ураннаан кэпсиир дьоџурун сайыннарыы.

Оонньуу хаамыыта: оонньууга 2-4 оџо оонньуур. Биирдии оџо биирдии оонньооччу карточкатын ылар. Ыытааччы хоруопкаттан умса сытар биирдии уруһуйдаах кыра карточкалары ылар уонна оџолорго көрдөрөр. Бэйэтин хонуутугар бу уруһуйа баар оџо ойууну ааттыыр.

- кырыллыбыт хартыынкалар (пазл)

Оонньуу иитэр-үөрэтэр сыала: олоңхо геройдарын кытта билиһиннэри. Хартыынкалары хомуйар кэмигэр оҕо тэңниир, араарар үөрүүэхтэрин сайыннары. Өйгө тутар дьобурун, тарбах былчыңнарын сайыннары.

Оноһуута- олоңхо дьоруойа уруһуйдаммыт, элбэх чааска кырыллыбыт хартыыналар.

Оонньуу ньымата- олонхо дьоруойдарын таңан таһаары. Оңорбутун кэпсииргэ үөрэти.

«Пирамида»- остуол оонньуута

Оонньуу иитэр- үөрэтэр сыала: олоңхо, саха ыалын тэриллэрин билиһиннэри. Тэңнииргэ үөрэти. Или, тарбах былчыңнарын сайыннары.

Оноһуута- фанераттан, чараас хаптаһынтан быһыллыбыт балаҕан, сэргэ, аал луук мас, чороон. Бу предметтэр туора хас да чааска быһыллыбыттар.

Оонньуур ньымата: - оҕо бу предметтэри чаастартан таңан, наардаан оңорон таһаарыахтаах

«Анарын бул» (2-4 с)

Сыала: оҕону толкуйдуурга үөрэти. Олоңхо сюжетыгар интэриэһи тарды, билиилэрин хаңаты, толкуйдуур дьобуру сайыннары.

Оонньуу барыта: - олоңхо дьоруойдарын, иһиттэрин, тэриллэрин анаардаммыт ойуула.

Оонньуу ньымата-анаардаммыт хартыыналары булкуйан баран сөптөөх аңарын булуу.

«Меморина» -остуол оонньуута (5-70)

Сыала: – оҕону толкуйдуурга үөрэти. Олоңхо сюжеттарыгар интэриэһи тарды, толкуйдуур дьобуру сайыннары.

Оонньуу оңоһуута- 5*5 кырыллыбыт олоңхо ис хоҕоонунан оңоһуллубут пааранан хартыынкалар. Кытаанах картонца эбэтэр фанераттан бысталаан оңоһуулар. Хартыына ахсаана оҕо төһө толкуйдуурттан көрөн эбэн иһиэххэ сөп.

Оонньуу ытыллар ньымата- хас биирдии хартыына пааралаах. Буккуллан баран остуолга ойуута суох өттүнэн умса уурулар. Оонньооччу биирдиилээн ылан көрөр. Сөп түбүһэр паараны буллаҕына салгыы оонньоур. Сыыстаҕына атын оонньооччу киирэр. Ким элбэх паараны булбут хотор.

«Олоңхо ус дойдута» (3-7)

Иитэр-үөрэтэр сыала: олоңхо геройдарын араарарга, көрөн билэргэ үөрэти. Олоңхо дьоруойдарын утуктэн, оруолларыгар сөп түбэһиннэрэн сөптөөхтүк саңаралларын ситиһи. Олоңхо үс дойдутун билэргэ, ис хоҕоонун оонньоу көмөтүнэн тиэрдии.

Оонньуу оноһуута- олоңхону билиһиннэрэргэ, үөрэтэргэ тигэн –таңан улахан панно оңоһуулар. Бу барыта липучканы туттарылар. Бу оонньоунан оҕо кыра сааһыттан олоңхо ойууланар үс дойдуну, олоңхо дьоруойдарын билэ улаатар.

Олоңхо ньымата- оџолор панноџа олоңхо дьоруойдарын, олоңхо дойдударын кестүүлэрин сыңыаран, наардаан сыңыарар.

«Олоңхо дойдута» -остуол оонньуута (4-7)

Олоңхо иитэр-үөрэтэр сыала: Олоңхо дойдутун, дьоруойдарын кытта билиһиннэри. Үс дойду олохтоохторун араарарга үөрэтии. Суоттуурга, толкуйдуурга үөрэтии. Мындыр, тобуллаџас өйү сайыннары. Мөкү, үчүгэй диэни араарарга иитии.

Оонньуу оңоһуута- 50*60 см кытаанах хордуоңна эбэтэр фанераџа олоңхо үс дойдутун уонна Дьулуруйар Ньургун Боотур мүччүргэннээх сырыыта уруһуйданар. Кубик, фишка туттуллар.

Оонньуу ньымата- бу оонньууга 4 оџо оонньуур. Кубик көмөтүнэн кээһэн ким хардылыыра быһаарыллар. Кубигы быраџан уочаратынан хаамаллар, курэхтэһэллэр. Сырыыларын тухары араас моһоллору көрсөллөр. Бэлиэлэри чуолкайдык өйдөөн оонньонор.

Бу оонньуулары оџолор олус сэргээн, сөбүлээн оонньууллар. Кэтээн көрүү түмүгүнэн, маннык оонньуулары оңордоххо оонньоохтарын сөп эбит диэн санааттан бу оонньуулары айан-таңан оонньоото сылдыабыт.

Олоңхону оџо кыра сааһыттан билиһиннэри аңардас уһуйаан эрэ үлэтэ буолбатах. Бу улахан үлэ саџаланарыгар төрөшпүт үлэтэ сүңкэн оруолу ылар. Иитэр-үөрэтэр үлэ төрөшпүтү кытта ыкса сибээстээх буоллаџына таһаарыылаах уонна үтүө түмүктэрдээх буолар. Ол наадатыгар бу тиэмэџэ, хайысхаџа анаммыт семинардары, сүбэлэһиилэри, маастар кылаастары ытытыахха наада. Уһуйааңа туттуллар оонньоуларга кыттыһан, оңорсон, оџо инникитин санаан, сайдарыгар, сахатын култууратын өрө тутан улаатарыгар төрөшпүт көмөтө суох бу улахан.

Киһи төрөөбүт норуотун култууратын төһө дириңник билэр да, соччонон норуотун ытыктыыр, убаастыыр, норуотугар бэриниилээх, киэң туттар киһи үүнэн тахсар. Оџо кыра сааһыттан олоңхонуүөрэтии, бэйэтин убаастыырга иитии, уус-уран хомоџой тыллаах, уу сахалыы сиэрдээх буола улаатан тахсара-биһиги сүрүн сорукпут буолар.